підприємства і досвід провідних країн світу показує перевагу невеликих сільськогосподарських підприємств над гігантами, державну підтримку доцільно спрямовувати саме для малих та середніх виробників.

Перспективою подальшого дослідження може бути аналіз формування закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію індивідуальних господарств.

Список використаних джерел

1. Валова продукція сільського господарства України за 1990–2010 роки : статистичний збірник / за ред. Н. С. Власенко; Державна служба статистики України. — Київ : Державна служба статистики України, 2012. — 48 с.

2. Регіони України 2011 : статистичний збірник / за ред. О. Г. Осауленка // у 2-х ч. Ч.2; Державна служба статистики України. — Київ : Державна служба статистики України, 2011. — 783 с.

3. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2011 рік : Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. — Київ : Державна служба статистики України, 2012. — 88 с.

4. Дворкович А. Рентабельность предприятий сельского хозяйства до 2020 г. должна составлять не менее 10 % [Электронный ресурс] / А. Дворкович. — Режим доступа : http://quote.rbc. ru/news/macro/2012/07/13/33712844. html.

5. Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2011 р. : статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. — Київ : Державна служба статистики України, 2012. — 44 с.

6. Про затвердження мінімально допустимого рівня цін на молоко на 2012 рік : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 807 / Урядовий кур'єр, 2012. — 31 серп. — № 156.

7. Носальська І. Фермер розповів, якою має бути закупівельна ціна молока / Ірина Носальська. — Економіка, сьогодні, 2012. — 11 вер. —[Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ua.golos.ua.

8. Рынок молока — цены на молоко в Украине и мире. Август 2012 года [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.agriagency.com.ua/file.php?data=1724&mode=texts.

О. Г. Курган
канд. екон. наук
м. Горлівка

ОЦІНКА ФАКТОРІВ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ВУГЛЕДОБУВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

За станом сировинної бази палива Україна достатньо забезпечена тільки вугіллям, запасів його вистачить на сотню років, причому третина з них — це запаси з відносно сприятливими гірничо-геологічними умовами для видобутку конкурентоспроможного вугілля із застосуванням сучасних високопродуктивних технологій. За умови обмеженості валютних ресурсів для імпорту енергоносіїв і можливостей диверсифікації їх поставок це є об'єктивною передумовою для підвищення ролі вугільної галузі в підтримці енергетичної безпеки держави на належному рівні, забезпеченні певного маневру в постачанні енергоресурсів до України у разі зміни ситуації на світовому енергетичному ринку [6].

В той же час, відсутність чітких, кількісно визначених і законодавчо закріплених вимог щодо забезпечення необхідного рівня енергетичної безпеки держави, збитковість більшості діючих вугільних шахт, щорічно зростаюча потреба в їх державній фінансовій підтримці зумовлюють невизначеність ситуації щодо стратегічного розвитку галузі.

У вітчизняній та зарубіжній практиці дослідженню процесів трансформації світового та українського ринків енергоресурсів, ефективному функціонуванню вугільної галузі присвячено праці відомих науковців і практиків, таких як: О. І Амоша, Б. О. Білецький, Є. Н. Братков, Б. О. Грядущий, Є. А. Козловський, Ю. В. Макогон, Л. Г. Мельник, Г. Г. Півняк, Л. М. Рассуждай, А. І. Чилікін, І. А. Франчук, Ю. П. Ященко. Дослідження переважно присвячені ефективності використання вугільних ресурсів, збільшенню їх видобутку, безпеці експлуатації вугільних шахт, підвищенню технічного та технологічного рівнів вугільної промисловості. Незважаючи на значну кількість досліджень, багато питань підвищення прибутковості вугледобувних підприємств залишаються невирішеними.

Метою дослідження є аналіз фінансових результатів підприємств вугледобувної галузі України, дослідження факторів впливу на рівень прибутковості шахт та визначення напрямків підвищення рівня вугледобувного підприємства в сучасних умовах.

У сучасних умовах розвитку світового енергетичного ринку енергетика України завжди була базовою галуззю та нині залишається основою національної економіки й важливим фактором її розвитку. Безперечно, від стійкої роботи та сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу сьогодні залежить майбутнє нашої країни. Для забезпечення стабільного економічного розвитку енергетичної галузі вкрай необхідна розробка певних програм, кардинальних реформ, визначення основних напрямів розвитку, спрямованих на постійний розвиток паливно-енергетичного комплексу. Однією з найважливіших, найактуальніших галузей паливно-енергетичного комплексу України є вугільна промисловість [1].

Аналіз фінансових результатів підприємств вугледобувної галузі показує, що за період з 2004 по 2006 рік відбувалося стійке покращення фінансових показників вугледобувних підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансові результати підприємств вугледобувної галузі, млн грн [2]

Показник	Роки						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	-1942,8	2424,0	2914,8	1591,3	2898,5	-1429,6	2749,0
2. Підприємства, які отримали прибуток:							
— у % до загальної кількості підприємств	46,0	49,0	53,1	50,1	53,4	53,3	46,5
— фінансовий результат	2908,4	3922,3	4655,6	3664,1	5740,8	4134,1	17781,0
3. Підприємства, які отримали збиток:							
— у % до загальної кількості підприємств	54,0	51,0	46,9	49,9	46,6	46,7	53,5
— фінансовий результат	956,6	1498,3	1740,8	2072,8	2842,3	5563,7	1009,0

За період з 2004 року по 2008 рік фінансовий результат до оподаткування підприємств галузі збільшився на 4841,3 млн. грн., а кількість прибуткових підприємств галузі збільшилася на 12,8 %. 2009 рік був кризовим в економіці України, що також позначилося на фінансових результатах вугледобувних підприємств. В 2009 році по галузі індекс промислової продукції відносно 2008 року склав 89,4 %, а фінансовий результат до оподаткування — 1429,6 млн. грн. Таким чином, у 2010 кількість прибуткових підприємств галузі відносно загальної кількості підприємств зменшилася до 46,5 % [2].

Згідно з підрахунками Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, підприємства вугільної галузі в 2011 р. видобули 81,8 млн т вугілля (рядове вугілля), що на 8,8 % більше, ніж за підсумками минулого року. При цьому Міненерговугілля прогнозує збільшення видобутку вугілля в 2012 р. до 82 млн т. [3].

У грудні 2010 р. закінчився термін дії програми «Українське вугілля», у зв'язку з чим було розроблено проект «Програми перспективного розвитку вугільної галузі на середньостроковий період до 2015 р.». У програмі закладені наступні параметри: на етапі до 2015 р. обсяг видобутку вугілля прогнозується на рівні 91,7 млн т на рік. На етапі розвитку галузі в період з 2015 по 2020 рр. обсяг передбачається збільшити до 100 млн т, включаючи близько 65 млн. т енергетичного вугілля. Підсумковий потенційний рівень видобутку до 2030 р. очікується на рівні 115 млн. т, з яких 75 млн. т — енергетичне вугілля [3].

Таким чином, перед галуззю стає питання пошуку шляхів сталого розвитку. В реалізації стратегічних завдань існує низка проблем, які чинять перешкоди ефективності роботи вугледобувної галузі та потребують вирішення. До основних з них відносяться проблеми оновлення основних фондів, збільшення обсягу видобутку вугілля, управління прибутковістю шахт, підвищення рівня безпеки на шахтах.

Реалізувати стратегічні завдання вугільної галузі планується із залученням бюджетних коштів на технічне переоснащення виробництв, капітальне будівництво, закриття шахт (реструктуризацію), утримання гірничорятувальної служби, поточні ремонти та зміну обладнання. У цілому у вугільну галузь до 2030 року планується інвестувати 221,7 млрд. грн. (48 млрд. — за рахунок бюджету) [4].

Одна з найважливіших особливостей вугільної промисловості полягає в несприятливій структурі основних фондів, серед яких різко переважають за вартістю гірничі виробки, спеціалізовані будівлі і споруди на поверхні, тобто пасивні основні фонди. Вони займають в загальній вартості основних фондів 75–80 %, що породжує високу інерційність шахтного фонду, ускладнення умов експлуатації і, тим самим, погіршення економічних результатів роботи шахт [5,6].

Об'єктом дослідження обрано СП «Шахта ім. Леніна». Це типове вугледобувне підприємство, для якого структура капіталу, умови видобутку вугілля та обсяг виробленої продукції подібний до шахт регіону.

СП «Шахта ім. Леніна» ДП «Артемвугілля» розташований в Центральному геолого-виробничому районі Донбасу, в м. Горлівка Донецької області. На шахті склалася негативна тенденція зменшення видобутку вугілля, що веде до зниження видобутку від реалізації вугільної продукції. Оптова ціна 1 т вугілля знаходиться нижче, ніж її собівартість, що негативно відображається на формуванні фінансово-економічних показників діяльності підприємства.

Для визначення впливу факторів на рівень прибутку діючого вугледобувного підприємства СП «Шахта ім. Леніна» ДП «Артемвугілля» було проведено аналіз з застосуванням адитивної моделі.

Комплексне системне вивчення і вимірювання впливу факторів на величину результативного показника, яким є прибуток, можна здійснити за допомогою адитивної моделі [7]:

$$П = В – ПДВ - С + ІОД - АВ – ВЗ - ІОВ + ІД - ФВ – ІВ – ПП - НВ, \quad (1)$$

де П — прибуток; В — виторг від реалізації продукції, робіт, послуг без податку на додану вартість; ПДВ — податок на додану вартість; С — собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг); ІОД — інші операційні доходи; АВ — адміністративні витрати; ВЗ — витрати на збут; ІОВ — інші операційні витрати; ІД — інші доходи; ФВ — фінансові витрати; ІВ — інші витрати; ПП — податок на прибуток; НВ — надзвичайні витрати.

Вихідні дані, необхідні для визначення впливу факторів на прибуток підприємства представлені в табл. 1.

Розрахуємо вплив факторів на величину прибутку підприємства за допомогою адитивної моделі (формула 1):

$$П = В_0 – ПДВ_0 - С_0 + ІОД_0 - АВ_0 – ВЗ_0 - ІОВ_0 + ІД_0 - ФВ_0 – ІВ_0 – ПП_0 - НВ_0$$

$$П = 36176 – 6022 – 79783 + 37070 – 2584 – 1051 – 9560 + 828 – 298 – 3070 – 5 = = -28299 \text{ тис. грн.}$$

$$П_В = В_1 – ПДВ_0 - С_0 + ІОД_0 - АВ_0 – ВЗ_0 - ІОВ_0 + ІД_0 - ФВ_0 – ІВ_0 – ПП_0 - НВ_0$$

$$П_В = 61317 – 6022 – 79783 + 37070 – 2584 – 1051 – 9560 + 828 – 298 – 3070 – 5 = = -3158 \text{ тис. грн.}$$

Таблиця 1

Вихідні дані, необхідні для визначення впливу факторів на прибуток підприємства

Показники	На кінець 2009 р.	На кінець 2010 р.
1. Виторг від реалізації продукції (робіт, послуг), тис. грн.	36176	61317
2. Податок на додану вартість, тис. грн.	6022	10174
3. Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг), тис. грн.	79783	83411
4. Інші операційні доходи, тис. грн.	37070	79259
5. Адміністративні витрати, тис. грн.	2584	2112
6. Витрати на збут, тис. грн.	1051	2571
7. Інші операційні витрати, тис. грн.	9560	27561
8. Інші доходи, тис. грн.	828	1272
9. Фінансові витрати, тис. грн.	298	166
10. Інші витрати, тис. грн.	3070	8155
11. Податок на прибуток від звичайної діяльності, тис. грн.	-	2314
12. Надзвичайні витрати, тис. грн.	5	70

$П_{ПДВ} = В_1 – ПДВ_1 - С_0 + ІОД_0 - АВ_0 – ВЗ_0 - ІОВ_0 + ІД_0 - ФВ_0 – ІВ_0 – ПП_0 - НВ_0$

$П_{ПДВ} = 61317 – 10174 – 79783 + 37070 – 2584 – 1051 – 9560 + 828 – 298 – 3070 – 5 = = -7310$ тис. грн.

$П_С = В_1 – ПДВ_1 - С_1 + ІОД_0 - АВ_0 – ВЗ_0 - ІОВ_0 + ІД_0 - ФВ_0 – ІВ_0 – ПП_0 - НВ_0$

$П_С = 61317 – 10174 – 83411 + 37070 – 2584 – 1051 – 9560 + 828 – 298 – 3070 – 5 = = 10938$ тис. грн.

$П_{ІОД} = В_1 – ПДВ_1 - С_1 + ІОД_1 - АВ_0 – ВЗ_0 - ІОВ_0 + ІД_0 - ФВ_0 – ІВ_0 – ПП_0 - НВ_0$

$П_{ІОД} = 61317 – 10174 – 83411 + 79259 – 2584 – 1051 – 9560 + 828 – 298 – 3070 – 5 = = 31251$ тис. грн.

$П_{АВ} = В_1 – ПДВ_1 - С_1 + ІОД_1 - АВ_1 – ВЗ_0 - ІОВ_0 + ІД_0 - ФВ_0 – ІВ_0 – ПП_0 - НВ_0$

$П_{АВ} = 61317 – 10174 – 83411 + 79259 – 2112 – 1051 – 9560 + 828 – 298 – 3070 – 5 = = 31723$ тис. грн.

$П_{ВЗ} = В_1 – ПДВ_1 - С_1 + ІОД_1 - АВ_1 – ВЗ_1 - ІОВ_0 + ІД_0 - ФВ_0 – ІВ_0 – ПП_0 - НВ_0$

$П_{ВЗ} = 61317 – 10174 – 83411 + 79259 – 2112 – 2571 – 9560 + 828 – 298 – 3070 – 5 = = 30203$ тис. грн.

$П_{ІОВ} = В_1 – ПДВ_1 - С_1 + ІОД_1 - АВ_1 – ВЗ_1 - ІОВ_1 + ІД_0 - ФВ_0 – ІВ_0 – ПП_0 - НВ_0$

$П_{ІОВ} = 61317 – 10174 – 83411 + 79259 – 2112 – 2571 – 27561 + 828 – 298 – 3070 – 5 = = 12202$ тис. грн.

$П_{ІД} = В_1 – ПДВ_1 - С_1 + ІОД_1 - АВ_1 – ВЗ_1 - ІОВ_1 + ІД_1 - ФВ_0 – ІВ_0 – ПП_0 - НВ_0$

$П_{ІД} = 61317 – 10174 – 83411 + 79259 – 2112 – 2571 – 27561 + 1272 – 298 – 3070 – 5 = = 12646$ тис. грн.

$П_{ФВ} = В_1 – ПДВ_1 - С_1 + ІОД_1 - АВ_1 – ВЗ_1 - ІОВ_1 + ІД_1 - ФВ_1 – ІВ_0 – ПП_0 - НВ_0$

$П_{ФВ} = 61317 – 10174 – 83411 + 79259 – 2112 – 2571 – 27561 + 1272 – 166 – 3070 – 5 = = 12778$ тис. грн.

$П_{ІВ} = В_1 – ПДВ_1 - С_1 + ІОД_1 - АВ_1 – ВЗ_1 - ІОВ_1 + ІД_1 - ФВ_1 – ІВ_1 – ПП_0 - НВ_0$

$П_{ІВ} = 61317 – 10174 – 83411 + 79259 – 2112 – 2571 – 27561 + 1272 – 166 – 8155 – 5 = = 7693$ тис. грн.

$П_{ПП} = В_1 – ПДВ_1 - С_1 + ІОД_1 - АВ_1 – ВЗ_1 - ІОВ_1 + ІД_1 - ФВ_1 – ІВ_1 – ПП_1 - НВ_0$

$П_{ПП} = 61317 – 10174 – 83411 + 79259 – 2112 – 2571 – 27561 + 1272 – 166 – 8155 – 2314 – 5 = = 5379$ тис. грн.

$П_{НВ} = В_1 – ПДВ_1 - С_1 + ІОД_1 - АВ_1 – ВЗ_1 - ІОВ_1 + ІД_1 - ФВ_1 – ІВ_1 – ПП_1 - НВ_1$

$П_{НВ} = 61317 – 10174 – 83411 + 79259 – 2112 – 2571 – 27561 + 1272 – 166 – 8155 – 2314 – 70 = = 5314$ тис. грн.

Таким чином зміна чистого прибутку на кінець періоду відбулася за рахунок впливу наступних факторів:

1) збільшення виторгу від реалізації продукції:

$- 3158 – (-28299) = 25141$ тис. грн.

2) збільшення податку на додану вартість:

$- 7310 – (-3158) = -4152$ тис. грн.

3) збільшення собівартості продукції:

$10938 – (-7310) = 18248$ тис. грн.

4) зростання інших операційних доходів:

$31251 – 10938 = 20313$ тис. грн.

5) зменшення адміністративних витрат:

$31723 – 31251 = 472$ тис. грн.

6) збільшення витрат на збут:

$30203 – 31723 = -1520$ тис. грн.

7) зростання інших операційних витрат:

$12202 – 30203 = -18001$тис. грн.

8) зростання інших доходів:

$12646 – 12202 = 444$ тис. грн.

9) зменшення фінансових витрат:

$12778 – 12646 = 132$ тис. грн.

10) збільшення інших витрат:

$7693 – 12778 = -5085$ тис. грн.

11) збільшення податку на прибуток:

$5379 – 7693 = -2314$ тис. грн.

12) збільшення надзвичайних витрат:

$5314 – 5379 = -65$ тис. грн.

Загальне відхилення прибутку:

$5314 – (-28299) = 22985$ тис. грн.

На рис. 1 зобразимо вплив факторів на прибуток підприємства.

Таким чином, факторний аналіз показав, що за рахунок збільшення виторгу від реалізації продукції (робіт, послуг) на 69,5 % прибуток збільшився на 25141 тис. грн., ріст собівартості на 4,5 % спричинив зниження прибутку на 18248 тис. грн., зниження адміністративних витрат на 18 % призвело до збільшення прибутку на 472 тис. грн., збільшення витрат на збут на 144,6 %, зростання інших операційних витрат спричинило зниження прибутку на 1520 тис. грн. та 18001 тис. грн. відповідно.

Зростання інших операційних доходів на 113,8 % призвело до збільшення прибутку на 20313 тис. грн. зменшення фінансових витрат з 298 тис. грн. до 166 тис. грн. спричинило зростання прибутку на 132 тис. грн.

Взагалі, вплив усіх цих факторів спричинив зростання прибутку у 2010 р. на 22985 тис. грн. і на кінець року чистий прибуток складав 5314 тис. грн.

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки. Результати аналізу показали, що в основі підвищення рівня прибутковості шахт потрібно йти шляхом зниження собівартості та збільшення рівня реалізації. Реалізація цього напряму можлива за рахунок впроваджен-

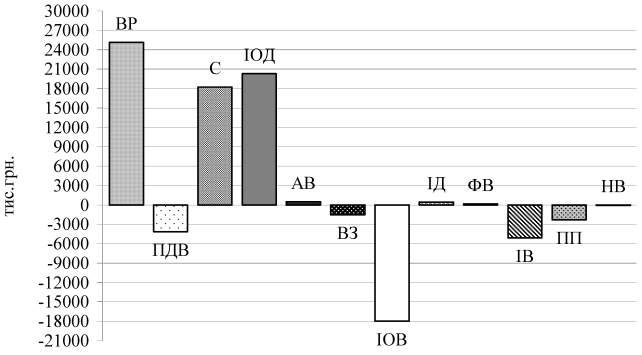

Рис. 1. Вплив факторів на прибуток підприємства

ня заходів щодо простого відтворення. В цьому випадку шахті потрібні зростаючі капітальні вкладення, що також знижує ефективність роботи вугледобувних підприємств. Суперечність може бути усунена тільки одним шляхом: просте відтворення повинне включати такі елементи, які дадуть можливість гасити виникаючі негативні тенденції. Розробка методики відтворення основних фондів шахт є темою подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Амоша А. И. Угольная промышленность Украины: проблемы и решения / А. И. Амоша, Б. М. Биренберг. — Донецк : ИЭП НАН Украины, 1999. — 96 с.

2. Середа Л. О. Сучасний стан вугільної промисловості / Л. О. Середа // Економіка промисловості : науково-практичний журнал. — Донецьк : Національна Акад. наук України (Україна). — 2009. — № 1. — с. 67–70.

3. [Електронний ресурс] — РЕжим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua.

4. Держстат: Україна за 2 місяці 2012 р. наростила видобуток вугілля на 4,6 % [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.rbc.ua/ukr/top/show/gosstat-ukraina-za-2-mesyatsa-2012-g-narastila-dobychu-uglya-16032012175600.

5. Карпінський Б. А. Фінансово-господарська діяльність підприємств вугільної галузі України: реалії та перспективи / Б. А. Карпінський, Н. С. Залуцька // Фінанси України. — 2008. — № 8. — С. 63–73.

6. Ситник В. В. Вдосконалення механізмів розкриття внутрішніх резервів шахт в ринковій трансформації економіки : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата екон. наук: спец. 08.06.01 / Вячеслав Володимирович Ситник. — Дніпропетровськ : Нац. Гірнич. ун-т, 2004. — 18 с.

7. Игнатова Е. А. Анализ финансовых результатов деятельности предприятия / Е. А. Игнатова, Г. М. Пушкарева. — М. : Финансы и статистика, 1990. — 96 с.

В. Є. Куриляк
д-р екон. наук
м. Тернопіль

УКРАЇНА В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА ЄВРАЗІЙСЬКОГО ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Інтеграційні вектори і Україна

Світова економіка як система органічно взаємопов'язаних економічних відносин набирає в останні століття інтеграційних ознак, що мають тенденцію до поглиблення і поширення. В старі часи і у середньовіччя міжнародні зв'язки мали, як правило, прямолінійні вектори, наприклад, «з варяг у греки», шовковий шлях, торгівля між Скандинавією, Англією, Нідерландами, Прибалтикою і Новгородом через мережу ганзейських міст Північної Німеччини, створення текстильних центрів Нідерландів (м. Антверпен, Мехелен, Брюссель) і мануфактур Південної Німеччини у Швабії та інші. Проте нині спостерігається тенденція до світової інтеграції, що проявляється у формах внутрішньогазевої і міжгалузевої торгівлі між різними країнами, тобто експорт і імпорт товарів, які належать до однієї або різних товарних груп.

У цілому інтеграція у розумінні взаємодоповнюваності національних економік (економік держав) — це закономірний процес, що більшою чи меншою мірою притаманний усім періодам історії людства. Основи теоретичного розуміння цього явища були сформульовані Адамом Смітом і Давидом Рікардо, які показали, що зовнішньоекономічні відносини є виразом свободи торгівлі та міжнародного поділу праці і управляються «невидимою рукою конкуренції». Остання направляє розміщення виробництва у ті країни, де на виготовлення певного продукту забезпечуються нижчі абсолютні витрати праці. Менше з тим, обмін може бути вигідним і бажаним, якщо за відсутності абсолютних переваг є товари, виробництво яких вигідніше за існуючим співвідношенням витрат та якщо різниця у відносних вартостях дає можливість сторонам отримати прибуток.

Реалізація ідеї вільної торгівлі задля поглиблення міжнародного поділу праці і реалізації вигід кожної країни на основі використання абсолютних і порівняльних переваг у виробництві нині не може бути забезпечена простішими формами інтеграції *a la* шовковий шлях. В умовах глобалізації виробництво і міжнародна торгівля здійснюються між усіма країнами за мільйонами позиціями товарів і послуг. Тому інтеграційні процеси потребують встановлення нового світового економічного порядку, в рамках якого можна пошукувати, встановлювати і розвивати виробничу спеціалізацію взаємовигідної торгівлі. У глобальному економічному просторі його основою є Світова організація торгівлі, створення якої започатковано у 1947 році підписанням Генеральної угоди по тарифах і торгівлі - GATT, а завершено у 1994 році у м. Марракеші (Марокко) підписанням 123 країна-